

UDC 930.85 (4—12)

YU ISSN 0350—7653

ACADEMIE SERBE DES SCIENCES ET DES ARTS

COMITE INTERACADEMIQUE DE BALKANOLOGIE
DU CONSEIL DES ACADEMIES DES SCIENCES ET DES ARTS
DE LA R.S.F.Y.

INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

BALCANICA

ANNUAIRE DE L'INSTITUT DES ETUDES BALKANIQUES

XXI

BELGRADE
1990

BALCANICA XXI, Beograd 1990, 1—411.

ског живота у старој Тракији, Кирил Јорданов *Трачани у античким изворима*, Иван Дурданов *Трачко илирске језичке везе*, Ото Херман Фреј *О трачкој уметности* и Јан Лихардус *Значај југоисточне Европе и карпатског басена у формирању и ширењу култура бакарног доба Европе*.

Симпозијум *Палеобалканска племена између Јадранског и Црног мора од неолита до хе-*

ленистичке епохе показао је сву разноврсност проблема, развоје у проучавању и најновија достигнућа лингвистичких, археолошких и антрополошких дисциплина и указао је на правце даљих истраживања. Уз наредна два симпозијума, скуп у Нишу и Благоевграду представљаће велики напредак у јаснијем сагледавању палеобалканских народа и њихове културе.

Александар Палавестра

АНТИЧКЕ СТУДИЈЕ КОД СРБА

У историји српске културе античко наслеђе представља основу свим потоњим културно-историјским прожимањима у нас. Стога се и његово проучавање увек и изнова намеће као нужност. Јер, „античке студије код Срба нису само део њиховог научног развика: оне су у најдубљој сржи њиховог умног живота“, нагласио је академик Радован Самарџић у уводној речи на научном скупу чији су резултати сабрани у овоме зборнику радова.

Симпозијум *Античке студије код Срба* одржан је 3. и 4. јуна 1987. у Београду и Новом Саду, у организацији Балканолошког института САНУ, Матице српске, Одељења за класичне науке Филозофског факултета у Београду и Друштва за античке студије Србије. Резултате својих истраживања саопштили су на овоме скупу, поред класичних филолога, и бројни научни радници који се баве додирним, сродним дисциплинама. Поменути саопштења представљају античке студије код Срба у дијахроној перспективи, од средњег века до наших дана, с посебним освртом на њихову научну фазу у овоме нашем столећу.

У целини посматрано, знатан део саопштења односи се на

утицаје хеленске и римске културе и књижевности на разне области српског духовног стваралаштва — на књижевност, религију, митологију, археологију, право, филозофију и ликовне уметности. Полазећи од тога, саопштења у овоме зборнику разврстана су тако да у први део долазе текстови са уже стручном, класичарском тематиком, а у другом делу су написани из сродних дисциплина.

За целовит и систематски приказ саопштења, тематски веома разноликих, оваква подела нуди само формалне разлоге. Стога ћемо у овоме кратком осврту поменути засебно свако саопштење, и то оним редоследом којим су и објављена у зборнику *Античке студије код Срба*.

Путевни рецепције античке традиције у Срба, са становишта развоја целокупне српске књижевности, према саопштењу Јована Деретића, *Класична традиција у српској књижевности*, имају четири основна вида; то су, најпре, наши непосредни контакти с народима који су створили ту културу и њиховим језицима; следе рецепција преко хришћанске културе средњег века, затим, путем модерног класичног образовања и најзад, самосталним стваралачким

продорима у антику. Једна доста опширна тема посвећена је „српско-хрватским додирима у теорији и пракси класичне метрике“ коју је изузетно стручно и са бројним песничким илустрацијама обрадио Мирослав Кравар. Један од његових закључака јесте да је „хрватски утјецај био више метричко-теоријске, а српски језично-практичне природе“.

Превочење дела античких хеленских и римских писаца један је од најранијих и најчешћих путева продора античке мисли у српску традицију. Тим питањима посвећено је више саопштења. Даринка Невенић Грабовац потпуније расправља о неким преводиоцима Хомера и народној песни. Расправа обухвата дванаест прегалаца на овоме послу — од Јефтимија Ивановића, пароха карловачког (1809) до метричких превода *Илијаде* и *Одисеје* хеленисте Милоша Бурића. Мирон Флашар своју научничку радозналост посвећује поново Стеријиним преводима Хорацијевих ода, али сада из другог угла. У ранијим радовима Мирон Флашар је испитивао какву су улогу Хорацијеве оде, у Стеријином преводу, имале у композиционом склопу Стеријиног Даворја. Сада се, пак, окреће самом Стеријином поступку при превочењу истих ода. И закључује да је Стерија преводио Хорацијеве оде ослањајући се на теоријске ставове о превочењу које је сам Стерија забележио у својој *Реторици*, у одељку *О преводу*. Указујући на Стеријино разликовање појмова *превод* и *прерад*, М. Флашар упућује на досада неспретно једначење Стеријиних превода из *Хорација* и састављања ода *по Хорацију*. У прегледним и педантно извршеним анализама, са бројним илустративним постским и преводним паралелама, аутор посебно наглашава разлоге које је „наш песник имао за свој неједнак однос према Хорацијевим историјским и митолошким реминисценцијама“.

Научнички портрети српских класичара дати су у истоме ни-

зу у коме се анализују и оцењују дела наших најпознатијих посленика у овој области. Хронолошки посматрано, Миодраг Стојановић даје портрет првог српског (нео)хеленисте Вукашина Радишића (1810—1843). Овај просветитељ, класицист и романтичар у исто време, почео је као професор грчког језика у књажевској гимназији у Крагујевцу (1836). Тада је и саставио прву грчку читанку за потребе српске младежи (1837). У саопштењу *Хеленист Милош Н. Бурић*, Славко Леовац целовито захвата стваралаштво овога тако плодног и до сада највећег популаризатора античке културе у нас, почевши од његових раних радова до зрелих студија о проблемима филозофије културе и синтезе о хеленској књижевности и хеленској етици. Текст Кајетана Гантара посвећен је деловању словеначког класичара Антона Совреа у Београду и Србији, те о његовом доприносу овдашњем развоју античких студија. О прерастању песникиње у научника филозофских погледа читамо надахнути есеј Мирослава Вукелића, *Хеленски визици Анице Савић Ребац*. *Књижевна терминологија у латинско-српском речнику Димитрија Исајловића* тема је коју Борбе С. Костић илустративно представља обиљем језичке грабе. *Античка и српска епистографија* написе је Војислава Јелића који у систематским упутствима за састављање писама из позније антике најближе паралеле налази у *Реторици* Јована Стерије Поповића. Објављени и рукописни преводи историографских списа Гаја Салустија Криспа обрађени су у реферату Милене Јовановић. Дајући најважнија обавештења о преводиоцима и њиховим преводима Салустијевих дела, аутор закључује да лингвистичка анализа показује како ниједан од досадашњих наших превода овога историографа нема све нијансе изворног стила и језика, његову лепоту и снагу. *Српски преводу Батрахомиомахије* занимљиво су

представљени у саопштењу Александра Поповића. Многе хомерске формуле у овом псеудо-Хомеровом пародистичком епу, од превода до превода, различито су преношене у стилској равни, гдекад успешније у прози него у стиху. Преглед античке мисли у нашем најстаријем часопису — *Античка тематика у Летопису Матице српске (до 1848)*, Милена Душанић сагледава на преводима из антике и огледима о антици.

Аристотелове категорије у српскословенском преводу из XIII века у интерпретацији Драгољуба Драгојловића, показују ране трагове античког књижевног и филозофског наслеђа код Срба, иако посредством и у избору Јована Дамаскина. Предлажући нову интерпретацију и поправку једне реченице у животопису деспота Стефана Лазаревића, познатог дела Константина Филозофа, Александар Лома наслућује у њему још један одјек античке литературе код овога ученог писца прве половине XV века. У тексту Ернеста Стишпанића, о првом српском и југословенском преводу *Принципа теорије природне филозофије Руђера Бошковића*, реч је о неким местима која је одабрао и с латинског превео Коста Т. Стојановић и потом их унео у своје дело *Атомистика — један део филозофије Руђера Бошковића (1891)*. У проучавању неких темељних ставова књижевно-филозофског текста Лазе Костића, под насловом *Лазе Костић и предсократовци*, Синиша Јелушић се задржава на конзистентно проведеном онтолошком принципу, аналогно онтолошком принципу предсократовске филозофије, у различитим равнима сложеног пишчевог текста (методологија, критика, поезија, поетика). Бавећи се античком мисли у периодичи Српске православне цркве од 1868, када је покренут први српски црквени лист *Пастир*, до

наших дана, Димитрије М. Калезић прегледности ради, грађу разврстава у четири одељка: тематика и време црквених отаца, преводи изворних античких текстова, преводи античких написа са других језика и самостални радови о античким и античко-хришћанским питањима. Саопштење Обрада Станојевића о Јустинијановим *Институцијама* у првом српском преводу Михајла Радовановића (1864), представља занимљив осврт на документ епохе у којој правна терминологија код нас још није била изграђена. За илустрацију научних схватања и метода Веселина Чајкановића Анђелка-Ехјана Грујић је изабрала његов *Преглед римске књижевности* с посебним освртом на релацију и митологију у овом делу. О почецима археолошких истраживања у Србији и раду страних научника на томе послу Драгоцен је прилог Петра Петровића. Из богатог стваралаштва Милана Будимира издвојен је проблем о везама палеобалканског и анадошког прекласичног становништва и његовог језика са класичним, чему је своју пажњу посветио Енџел Седај, *Дрежни Пелазги (Пеласти)* у *студијама Милана Будимира*, док је *Надживелост антике у српској култури и уметности средњег века* до појединости истражила Мирјана Бурјић Татић.

Већ из овог сумарног прегледа саопштења јасно видимо да је античко наслеђе одувек било основна потка и нит у свеколиком духовном стваралаштву српског народа. Потребна да се осветле још многа дела и личности захтева да се, поред споменутих, у то истраживање укључе и други стручњаци, византолози на пример, који би помогли да се целовитије и дубље сагледају различити путеви којима је античка мисао доспела у наше просторе од најстаријих времена до данас.

Војислав Јелић